

[25 let EBLIDA: Lobbování za knihovny na poli autorského práva \[1\]](#)

Autor:

- [MATUŠÍK, Zdeněk](#) [2]

Číslo:

- [2017, ročník 26, číslo 2](#) [3]

Rubrika:

- [Ze zahraničních knihovnických spolků](#) [4]

Klíčová slova:

- [EBLIDA](#) [5], [právo](#) [6]

Odborná sekce:

- [Komise pro zahraniční styky](#) [7]

[Evropská kancelář knihovnických, informačních a dokumentačních sdružení](#) [8] (anglicky *European Bureau of Library Information and Documentation Associations* – EBLIDA) byla založena 13. června 1992 v Haagu, hlavním městě Nizozemska. K jejímu vzniku knihovnickou obec v tehdejší Evropském hospodářském společenství (EHS) vedly kroky podnikané v rámci tohoto společenství k vytvoření toho segmentu nadnárodního práva, pro který časem vzniklo (poněkud nepřesné) pojmenování „evropské autorské právo“. Zejména se jednalo o předložení návrhu směrnice o právu na pronájem a půjčování v prosinci 1990.[1](#)

[9]

EBLIDA slaví 25. výročí vzniku_ [9]

EBLIDA vznikla jako mezinárodní nevládní organizace uplatňující na půdě EHS zájmy knihovnické a informační profese. Její aktivity se od té doby profilovaly zejména na úseku postupně se rozvíjejícího evropského autorského práva, ale usilovaly rovněž o to ovlivnit i další sféru, a to kulturní politiky a specificky vytvoření politiky ve vztahu ke knihovnám, primárně veřejným. Ostatně, společenský význam působení knihoven je součástí základny opravňující výjimky a omezení autorského práva, případně základny pro informačněprávní rámec působení knihoven v podmínkách informační společnosti.

Unijní legislativa autorského práva a práv s ním souvisejících se od první, výše uvedené směrnice z roku 1992, postupně vyvíjela; unijní právo je ovšem dotvářeno v rozhodovací činnosti Soudního dvora Evropské unie.

SKIP se stal členem EBLIDA v roce 2008. V průběhu doby se zapojil zejména do aktivit [Skupiny odborníků pro informační právo](#) [10] (ve zkratce EGIL).

V průběhu řady let se ve vývoji názorů na úrovni Evropské unie na další směr rozvoje autorskopravního rámce činnosti knihoven projevuje jistý stěh. Na jedné straně v tom smyslu, že vývoj zákonných licencí ve prospěch knihoven už je v zásadě završen a další rozvoj služeb knihoven v digitálním prostředí je nutný a možný jen na základě smluvních, hromadných či tzv. rozšířených kolektivních licencí. Je pochopitelné, že v tomto smyslu argumentují především nositelé práv – což zdaleka nemusejí být vždy (a nejčastěji ani nejsou) autoři samotní, ale jsou to i ti, kdo autorskou produkci uvádějí na trh.

Na druhé straně se pak uplatňují názory, že abstraktní možnost získání smluvních licencí pro poskytování služeb v digitálním prostředí se velmi často nematerializuje, případně že se naplňuje ve významně omezené míře, a že pro vytvoření dostatečného právního rámce rozvoje služeb knihoven je nutné zakotvit zejména tzv. omezení a výjimky z autorského práva (jinak řečeno, uzákonit oprávnění knihoven poskytovat služby v digitálním prostředí bez nutnosti získat smluvní souhlas od konkrétního nositele práv či od kolektivního správce) – v evropských poměrech ovšem s tím, že nositelé práv (a mezi nimi v první řadě autoři) obdrží za taková užití stanovenou odměnu.

Právě na základě zkušeností z jednání s činiteli Evropské komise EBLIDA rozvíjela úsilí o získání konkrétních poznatků o reálných možnostech získání smluvních licencí pro různé druhy služeb ve vztahu k různým druhům dokumentů.

Tak bylo možné doložit, že představa, že k zajištění podmínek pro poskytování služeb veřejných, ale i dalších knihoven v digitálním prostředí plně postačí smluvní licence, což byla představa orgánů EU vycházející z tzv. [směrnice o informační společnosti](#) [11] (2001/29/ES), neodpovídá reálným možnostem na trhu elektronických informačních zdrojů. Poznatky tohoto druhu z různých oblastí rozvíjejícího se digitálního prostředí přispěly k tomu, že se současná Evropská komise rozhodla navrhnout některé změny do stávajícího evropského autorského práva. To došlo k výrazu v jejich návrzích ze září 2016.

Souběžně s vývojem v rámci Evropské unie probíhají jednání na půdě [Stálého výboru pro autorské právo a práva](#) [12] související [Světové organizace duševního vlastnictví](#) [13] (známější pod zkratkou anglického znění názvu WIPO) o výjimkách z a omezeních autorského práva jednak ve prospěch knihoven, archivů a muzeí, jednak pro účely vzdělávání. Díky souběžnému členství některých kolegů ve Skupině expertů pro informační právo EBLIDA a ve [Výboru pro právní záležitosti IFLA](#) [14] došlo v několika posledních letech k zapojení EBLIDA také do aktivit knihovníků na tomto nadmíru důležitém fóru. Ostatně, k takové angažovanosti vede i sama věcná souvislost unijní autorskopravní legislativy s mezinárodním autorským právem, s nímž musí být v souladu. IFLA také již po několik let zpracovává varianty návrhu mezinárodní smlouvy o omezeních a výjimkách z autorského práva pro knihovny a archivy (a nejnověji také pro muzea), které předkládá k inspiraci oficiálních návrhů a diskuse členských států WIPO. (Sama totiž má ve WIPO jen postavení pozorovatele, neboť jako nevládní organizace nemůže žádný návrh pro oficiální jednání předkládat.)

Koordinace aktivit knihovnických organizací EBLIDA a IFLA (po několik let také v úzké součinnosti s dalšími nevládními organizacemi působícími ve smyslu rozvoje autorskopravního rámce tvořivých činností neprofesionálních občanských sdružení i jednotlivců) se pozitivně projevuje v úsilí o projednání, pokud možno také další rozvinutí, návrhů Evropské komise ze 14. září 2016. Aktuálně jsou na pořadu zejména návrhy nařízení a směrnice k provedení [Marrákešské smlouvy ve prospěch osob se zrakovým postižením](#) [15]. Jde o to, aby Marrákešská smlouva byla do unijního práva a do práva členských států provedena tak, aby v největší míře usnadnila služby knihoven lidem se zrakovým postižením a poruchami čtení. Pokud jde o Česko, pak oproti stávající úpravě jde zejména o oprávnění poskytovat tzv. přístupné kopie i do zahraničí, a to i bez povinnosti ověřovat komerční nabídku tzv. přístupné kopie či platit odměnu za takovéto specifické užití.

Pro rozhodující část služeb knihoven a dalších paměťových institucí nabývá ovšem na významu návrh Evropské komise na směrnici o [autorském právu na digitálním jednotném trhu](#) [16]. Stěžejí lze pochybovat o tom, že obsah a podoba případně přijaté směrnice může podstatným způsobem na léta určit autorskopravní rámec činnosti knihoven, více odpovídající podmínkám informační

společnosti. (To ostatně platí i pro negativní případ, že návrh schválen nebude, resp. bude přijat v omezené podobě.)

Knihoven jako jedné kategorie institucí kulturního dědictví se v návrhu přímo týká článek 5, o zachování kulturního dědictví, a články 7 až 9, zakotvující pojem komerčně nedostupného díla a jeho užití.³ Knihoven, v původním znění ovšem jen jako součástí institucí vědeckého výzkumu, se týká článek 3, o vytěžování textů a dat, a knihoven ve vzdělávacích institucích se týká článek 4, o užití děl a jiných předmětů ochrany při digitálních a přeshraničních výukových činnostech. V jisté míře se ovšem knihoven týkají i další ustanovení.

Knihovnické organizace by velmi uvítaly, kdyby původní návrh znění směrnice byl rozvinut o další momenty, jež se považují jako podstatné: V první řadě jde o mandatorní charakter zakotvovaných výjimek z autorského práva, jakož i o nemožnost vynutit smluvní ustanovení, jež jsou v rozporu s obsahem zákonných licencí. Ideální by bylo, kdyby se podařilo do směrnice promítnout momenty vyplývající z obsahu dvou rozsudků Soudního dvora Evropské unie z listopadu 2016, a to záležitost dostupnosti předlohy pro elektronické půjčování veřejnou knihovnou (oprávnění půjčovat e-knihy vyplývá přímo ze samotné směrnice o právu na pronájem a půjčování) a otázka rozšířené kolektivní správy včetně, na jejím základě, užití komerčně nedostupných děl.

EBLIDA v součinnost s dalšími organizacemi rozvíjí úsilí na informování členů Evropského parlamentu o této problematice. Ti totiž svým hlasem mohou do podoby přijaté směrnice významně zasáhnout. Do schválení konečné podoby směrnice ovšem mohou uplynout dlouhé měsíce, ba i léta. Je tedy i na knihovnických sdruženích a spolcích v jednotlivých členských státech EU, aby se aktivně angažovaly jak ve vztahu k poslancům Evropského parlamentu ze svých zemí, tak ve vztahu k činitelům státní správy, kteří působí na tomto úseku ve správě či odborných agenturách daného členského státu.

Konečná podoba návrhu směrnice, jež se posléze definitivně schvaluje, reálně vychází z tzv. trilogu⁴ – z jednání zástupců Parlamentu, Rady a Komise. Ve vztahu k poslancům Evropského parlamentu, ale i ve vztahu k voleným činitelům, jakož i úředníkům sekretariátu Evropské komise se každopádně EBLIDA podílí na úsilí evropských nevládních organizací a nadací zajistit jejich informovanost v tom smyslu, jak se o potenciálu smluvních a zákonných licencí uvádí výše. Jde ovšem i o ovlivňování stanovisek představitelů vlád členských států, jež se promítají do postoje Rady. Je třeba dostatečně vyložit a doložit opodstatněnost požadavků knihoven a dalších paměťových institucí, jakož i vzdělávacího sektoru. Potenciál (případně) účinnosti mohou mít pouze argumenty opírající se o fakta a údaje. Předmětné údaje ovšem musejí zástupci EBLIDA, [LIBER](#) [17] a dalších sdružení od národních knihovnických organizací získat, a to optimálně v rozsahu pokrývajícím co nejvíce členských států EU. Účinným argumentem je zejména velký rozsah uživatelské veřejnosti. Významně vypovídá i srovnání nominální možnosti uzavřít smluvní licenci pro knihovny na určité užití (hromadnou, případně rozšířenou) a možnosti takové oprávnění reálně naplnit. Nebude zdaleka výjimkou, pokud srovnání dopadne negativně.

Vedle autorskoprávního rámce se EBLIDA zabývá otázkami informačního práva, jak to se dotýká činnosti knihoven. Zde je aktuální záležitostí legislativa o ochraně osobních údajů, specificky konkretizace některých ustanovení všeobecného nařízení o ochraně osobních údajů v národních právních předpisech. (Uvedené nařízení ovšem má v právu členských států přímou platnost, v účinnost vstoupí již v květnu 2018.)

Členství v EBLIDA a zapojení do činnosti skupiny pro informační právo poskytují SKIP aktuální informace o vývoji na takovém klíčovém „infrastrukturním prvku“, jakým je autorskoprávní rámec činnosti knihoven, umožňuje získávat inspiraci a zkušenosti z tohoto úseku v činnosti „doma“, ale také uplatnit v evropské knihovnické obci vlastní poznatky a zkušenosti.

Čtvrtstoletí působení EBLIDA dosvědčuje oprávněnost existence této organizace i členství SKIP v ní. Právem se účastníci letošního výročního jednání Rady v dánském Aarhusu mohli za uplynulými lety ohlédnout v zásadě s uspokojením, jakkoli i EBLIDA prošla – jak už to v životě lidském i v existenci výtvorů lidí bývá – léty plodnými i méně produktivními.

V uvedeném duchu hlavního směru zaměření EBLIDA přijali účastníci jednání prohlášení, jemuž udělili záhlaví Aarhuská deklaráce, obračející se na národní vlády i další stupně státní správy

v členských zemích Evropské unie s výzvou *Odstraňte digitální bariéry! Umožněte, aby knihovny poskytovaly efektivní přístup ke kultuře, informacím a znalostem!* Celý text deklarace následuje níže.

Aarhuské prohlášení, 4. května 2017

Odstraňte digitální bariéry!

Umožněte, aby knihovny poskytovaly efektivní přístup ke kultuře, informacím a znalostem!

Vyzýváme místní a regionální správu a národní vlády Evropy:

- Posilte oprávnění knihoven poskytovat občanům Evropy neomezený přístup ke spolehlivým informacím a znalostem v digitální společnosti.
- Uzákoňte výjimky z autorských práv pro knihovny tak, aby odrážely potřeby uživatelů v digitálním světě.
- V době falešných zpráv a informačního přetížení napomáhejte a podporujte šíření a rozvoj schopnosti čtení a kritického myšlení prostřednictvím knihoven.
- Přehodnoťte a aktualizujte místní a národní koncepce, strategie a legislativu knihoven.
- Uznejte knihovny jako instituce znalostí, kultury a vzdělávání v Evropě.
- Uznejte úlohu knihoven při prosazování a dosažení cílů udržitelného rozvoje.

Knihovny v Evropě hrají důležitou roli při přechodu z převážně analogového světa na digitální prostředí, kde se dramaticky změnily způsoby přístupu k informacím a znalostem a jejich sdílení. Pro další fázi je nezbytné odstranit všechny existující digitální bariéry.

Potřebujeme nový právní rámec a nové obchodní modely, aby knihovny mohly získávat a šířit plody kultury, informace a znalosti. Potřebujeme moderní systém výjimek z autorského práva, který odráží potřeby uživatelů v digitálním světě.

U příležitosti 25. výročí svého vzniku Evropská kancelář knihoven, informačních a dokumentačních sdružení (EBLIDA) vyzývá politické činitele v Evropě, aby urychlili transformaci veřejných knihoven v demokratické instituce 21. století, jež budou podporovat a umožňovat zapojení občanů poskytováním informací a prostor pro veřejnou diskusi a působit jako místní střediska učení a tvořivosti.

EBLIDA Rada & konference 3. a 4. května 2017, DOKK1 Aarhus, Dánsko

Logo poskytl EBLIDA.

- [1.](#) Směrnice byla schválena takřka přesně po dvou letech – v listopadu 1992. Její obsah se knihoven týkal zvláště důrazně.
- [2.](#) Poznamenejme, že v českém úředním překladu se používá výraz „jednotný digitální trh“. Ovšem jak věcný pohled, tak další jazykové verze názvu vedou k závěru, že takové pojmenování neodpovídá koncepci zpracovatelů a předkladatele.

- **3.** Je třeba uvést, že pojetí „tržní nedostupnosti“ a následného užití se významně liší od jejich pojetí, jak je obsaženo v nejnovější novele našeho autorského zákona z letošního roku. Návrh Komise klade odlišný rozsah předmětu úpravy: jde v něm nejen díla slovesná se zahrnutými vyobrazeními, ale o všechny předměty ochrany s výjimkou kinematografických a audiovizuálních děl, z hlediska předpokládaného užití napříč hranicemi ovšem při splnění požadavku nedostupnosti na celém vnitřním trhu EU.
- **4.** Jde o relativně nový, a to vlastně neoficiální institut procedury projednávání legislativních návrhů.

URL zdroje: <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-2/25-let-ebilda-lobbovani-za-knihovny-na-poli>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-2/25-let-ebilda-lobbovani-za-knihovny-na-poli>
- [2] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/autori/matusik-zdenek>
- [3] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-2>
- [4] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/rubriky/ze-zahranicnich-knihovnickych-spolku>
- [5] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/ebilda>
- [6] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/pravo>
- [7] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/odborne-sekce/komise-pro-zahranicni-styky>
- [8] <http://www.eblida.org/>
- [9] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/160/matusik1.jpg>
- [10] [http://www.eblida.org/about-ebilda/expert-groups/expert-group-on-information-law-\(egil\).html](http://www.eblida.org/about-ebilda/expert-groups/expert-group-on-information-law-(egil).html)
- [11] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32001L0029>
- [12] http://www.wipo.int/meetings/en/topic.jsp?group_id=62
- [13] <http://www.wipo.int/>
- [14] <https://www.ifla.org/clm>
- [15] <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/>
- [16] <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/copyright>
- [17] <http://libereurope.eu/>